

Újabb, eddig ismeretlen bártfai evangélikus énekeskönyv a 17. századból – RMNy S 1759 A.

Király Levente és Dr. Vuné Király Ildikó azzal a kéréssel fordult a Régi Magyarországi Nyomtatványokat szerkesztő kutatócsoporthoz, hogy nyújtsunk segítséget a nagyapjuk, Király Lajos, illetve az édesapjuk, Dr. Király Levente hagyatékából származó, kötéstáblából kifejtett, töredékesen fennmaradt énekeskönyv meghatározásához. Három generáció féltő gonddal őrizgette a szakadozott leveleket azzal a gondolattal, hogy talán nem teljesen értéktelenek. Reménységük be is igazolódott, mivel – miként az az alábbiakból kiderül – a töredékes kötet egy eddig ismeretlen énekeskönyvkiadás unikum példánya.

A példányt először kicsit restaurálni kellett. Ez a munkát Szalai Veronika végezte el. Ezután lehetett hozzá látni a kiadás meghatározásához és leírásához.

Mivel a töredék hordozókötetének címe és korára vonatkozóan nem maradt fenn adat, ezért csak tüzetes tartalmi és formai elemzése vezethetett eredményre. A 18-ad rét alakú töredék tekintélyes terjedelmű: az „E” füzet harmadik levelével kezdődik az 53. lapon, utolsó fennmaradt levele a Ddd füzet 4. levele az 595–596. lapokkal. A köztes hiányokat az alábbi RMNy-leírás kollációsórában tüntettük fel.

Tartalma és beosztása szinte teljes egyezést mutat az evangélikus gyülekezeti énekeskönyv 1640-ben Bártfán¹ megjelent ötödik és 1642-ben Lőcsén² kiadott hatodik kiadásával. Ezek az énekeket témák szerinti csoportosításban adják közre. Két nagy részből állnak: gyülekezeti énekeskönyvből és halotti énekekből. Hubert Gabriella adatai szerint 247 gyülekezeti és 27 halotti ének szövegét közölték, azaz összesen 274-et.³ A töredékben a gyülekezeti énekeskönyvből elől 14, hátul 20 magyar nyelvű ének hiányzik, és nincsen meg a 27 énekből álló *Halotti énekek* rész sem. Közben 78 ének szövege nem maradt fenn, így az összes hiány 139 ének. Ez az eredetileg 274 énekből álló gyűjtemény 50,7%-a.

Másik jellemzője ennek az énekeskönyv-típusnak, hogy a magyar nyelvű énekek között 45 latin ének is helyet kapott. A csonka nyomtatvány ezek közül 15-öt is tartalmaz. Feltételezhető, hogy a mára már meg nem lévő részben a többit is közreadták. Csomasz Tóth Kálmán éppen e latin énekek alapján gondolta úgy, hogy az ilyen típusú énekeskönyvek a városi gyülekezetek mellett elsősorban iskolák latinul értő és énekelni tudó diákjai számára készültek. Konkrétan a már akkor magas színvonalú eperjesi kollégiumot és annak kisugárzási körét nevezte meg az 1640. és 1642. évi kiadások kapcsán.⁴

A fennmaradt részekben a két, példányból is ismeretes énekeskönyvhöz képest (RMNy 1816, 1940) csupán két sorrendbeli eltérés fedezhető fel: *Az Örök Atya Isten, kérlek téged* kezdetű ének előbbre került az 581. lapra. Ennek az eddig ismert kiadásokban Huszár Gál *Adjunk hálát mind-*

¹ [1] *Kereszteni isteni dicsiretek, mellyekkel az magyar nemzetben reformáltatott ecclesiákban esztendő által szoktanak élni. Mostan peniglen újjonnan, de mértékletessen és helyyessen meg-öregbítettven es illendőbb rendben, hogi nem mint ez elöt az keresztieneknek éppületekre ötödször ki-bocsáttattak.* – [2] *Ezek mellé adattattanak szép rendel az Halot enekék-is,* Bártfán, Klósz Jakab [jun.], 1640. – RMNy 1816.

² [1] *Kerestyeni isteni dicsiretek, mellyekkel az magyar nemzetben reformáltatott ecclesiákban esztendő által szoktanak élni. Mostan peniglen újjonnan, de mértékletessen és helyyessen meg-öregbítettven és illendöb rendben, hogy nem mint ez elöt, az keresztyeneknek éppületekre hatodszor ki-bocsáttattak.* – [2] *Ezek mellé adattattanak szép rendel az Halot enekék-is,* Lőcsön [!], Brevér Lőrincz, 1642. – RMNy 1940.

³ H. HUBERT Gabriella, *A régi magyar gyülekezeti ének*, Budapest, Universitas, 2004 (Historia Litteraria, 17), 264.

⁴ CSOMASZ TÓTH Kálmán, *Humanista metrikus dallamok Magyarországon*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1967, 151–152.

nyáján kezdetű ének után volt a helye a *Közönséges szép isteni* dicséreték között, itt viszont a *Keresztyéni jámbor életről* című fejezetbe került át. Továbbá ugyanebben a témakörben felcserélődött a *Keresztyének, kik e* (584) és az *Örüljetek* (583 [recte 585]) kezdetű énekek sorrendje.

A töredék nyomtatási helyének és idejének kérdésére címlap hiányában a feleletet csak a betűtípusok és a díszek tüzetes vizsgálata adhatta meg. Ezt végezte el Farkas Ágnes, akinek szíves segítségét ezúton is nagyon köszönöm. Megállapította, hogy a töredék Bártfán jelent meg ifj. Klósz Jakab műhelyében korábban, mint az 1640. évi énekeskönyv, mivel betűhasználatja archaikusabb annál. Ezt az bizonyítja, hogy benne az „Úr” szót folyó szövegben mindig „Vr”-nak szedték. 1640-ben viszont ugyanezekben a helyeken már „Űr” áll, kivéve azokat az eseteket, amikor az „Vr” vagy ragozott formája (pl. „Vram”) ének- vagy verskezdetek élén áll. Mivel a betűk közül Farkas Ágnes elemzése szerint a 25A szövegtípus és a 28A kiemelő típus⁵ 1639-ben mutatható ki először a 24 sz. cifrához hasonlóan,⁶ ezért e töredék megjelenésének éve 1639 körülre tehető. Ezt a betűtípusokon kívül a nyomtatványban található egyetlen arabeszkos záródísz is megerősíti,⁷ amely még a vizsolyi nyomdából származik.⁸ Az 1640. évi kiadáshoz hasonlóan a töredék is hatleveles füzetekből áll, de formátumuk nem egyezik. A töredéké 18-ad rétt, ugyanúgy, mint az 1642. évi lőcsei kiadása.

E bártfai énekeskönyv felbukkanása igen nagy jelentőségű a hazai énekeskönyv-kutatás történetében. Általa előkerült az a hiányzó láncszem, amelynek segítségével ez a típusú énekeskönyv-sorozat teljessé válik. Mindezideig már több feltételezés született arról, hogy a magát „ötödik” kiadásként megjelölő 1640. évi bártfai és a vele egyező, 1642-ben Lőcsén megjelent, címlapja szerint „hatodik” kiadású evangélikus énekeskönyveknek mely kiadások lehetnek az előzményei. Náluk korábbi, elsőtől negyedik kiadás megjelöléssel ugyanis egyetlen evangélikus énekeskönyv sem ismeretes. Erdélyi Pál,⁹ majd Schulek Tibor négy ismeretlen kiadást feltételezett az ötödik és hatodik kiadás előtt.¹⁰

Harsányi István a fent említett sorozat egyik hiányzó tagjának tartotta azt a 16-od rétt formátumú 30 levélnyi énekeskönyv töredéket, amelyet egy 17. század első feléből származó kötetből áztattak ki a sárospataki református kollégium könyvtárában.¹¹ Ez a töredék jelenleg lappang, a második világháború után ugyanis Nyizsnyij Novgorodba került, de onnan nem érkezett vissza. Harsányi István csupán a fennmaradt levelek lapszámaait rögzítette, a rájuk nyomtatott énekek szövegét nem. Gönczi György énekeskönyve 1602 és 1639 között kinyomtatott debreceni kiadásaként írta le.¹² A debreceni nyomtatást az RMNy a töredék formátuma alapján megcáfolta, mivel az ott kiadott énekeskönyvek negyedréttűek, ugyanakkor nem utasította el annak a lehetőségét, hogy a töredék a sorozat hiányzó tagja lehet, amelynek idejéről semmi biztosat nem lehet tudni.¹³ Ugyanezt az álláspontot képviselte Pavercsik Ilona is. A sorozatba tartozó énekeskönyvek terjedelmének a növekedését figyelembe véve, a pataki töredéket, amelynek legmagasabb lapszáma:

⁵ V. ECESEDY Judit, *A régi magyarországi nyomdák betűi és díszei, XVII. század. Nyugat- és északmagyarországi nyomdák*, Budapest, Balassi, OSZK, 2010 (Hungaria typographica, II/1), 328, 331.

⁶ *Uo.*, 311, VIII/24.

⁷ *Uo.*, 113, 300, IV/8.

⁸ V. ECESEDY Judit, *A régi magyarországi nyomdák betűi és díszei, 1473–1600*, Budapest, Balassi, OSZK, 2004 (Hungaria typographica, I), 477, IV/23.

⁹ ERDÉLYI Pál, *Énekeskönyveink a XVI. és XVII. században = Magyar Könyvszemle*, 1899, 119.

¹⁰ SCHULEK Tibor, *Kurzer Abriff der Geschichte des ungarischen Kirchengesangbuchs und des Standes hymnologischer Forschung in Ungarn = Jahrbuch für Liturgik und Hymnologie*, 13(1968), 134.

¹¹ *Magyar Könyvszemle* 1912, 324.

¹² *Uo.*

¹³ App. 111.

608, az 552 lapot meghaladó terjedelmű 1629. évi lőcsei és a 809 lap terjedelmű 1640. évi bártfai kiadás közé helyezte.¹⁴

Hubert Gabriella a lőcsei és a bártfai kiadások között énekanyaguk és típusuk alapján a következő négy kiadást tekintette a sorozat tagjainak:¹⁵

1. a negyedrészt formátumú 1593. évi bártfai énekeskönyvet,¹⁶
2. az 1602 és 1614 között készült tizenkettedrészt formátumú bártfai kiadást,¹⁷
3. azt a feltételezhetően 1620 körül megjelent lőcsei kiadást, amelynek példánya nem maradt fenn, viszont létezése valószínűsíthető, mivel az 1629-es lőcsei kiadás ajánlása az 1622-ben elhunyt Károlyi Zsuzsannához szólt,¹⁸
4. az 1629-es lőcsei kiadást, amely ajánlólevele szerint egy korábbi, „nagyobb énekeskönyvből” – feltételezhetően az 1593. évi bártfai kiadásból – válogatta énekeit,¹⁹ és hét latin cantiot is közölt.²⁰ Ez az a kiadás, amelyik a későbbi ötödik²¹ és hatodik kiadások²² forrásának tekinthető. Formátuma: 12°.

Így valóban teljes lenne a sorozat. Hubert Gabriella ugyanakkor arra is figyelmeztetett, hogy ha az 1640. évi bártfai kiadás ismeretlen szerkesztője esetleg nem számította a sorozatba az eltérő formátumú és közel fél évszázaddal korábban megjelent 1593. évi bártfai kiadást,²³ akkor hiányzik a sorozatból egy változat. Ő ezt lőcsei megjelenésének gondolta. A most előkerült – ugyan bártfai kiadású – töredék Hubert Gabriella utóbbi feltételezését igazolja, vagyis valóban volt még egy kiadása ennek a típusú evangélikus énekeskönyvnek.

A sorozat tehát jelenlegi ismereteink szerint a következőképpen rekonstruálható:

1. az 1602 és 1614 között készült bártfai kiadás (RMNy 965);
2. az 1620 körül megjelent lőcsei kiadás (RMNy 1228);
3. az 1629-es lőcsei kiadás (RMNy 1438);
4. a most előkerült, 1639 körül megjelent bártfai kiadás (RMNy S 1759 A);
5. az 1640. évi „ötödik” bártfai kiadás (RMNy 1816);
6. az 1642. évi „hatodik” lőcsei kiadás (RMNy 1940).

¹⁴ PAVERCSIK Ilona, *A sárospataki könyvtár értékes töredékeiről = Translatio librorum, tanulmányok az Oroszországból Sárospatakra visszaszolgáltatót könyvek kapcsán*, szerk. Jekatyerina Jurjevna Genyijeva, Kiss Ilona, Monok István, Budapest, OSZK, 2007, 131–133.

¹⁵ H. HUBERT 2004, i. m. 193.

¹⁶ *Az keresztieni gievlekezetben valo isteni diczeretek egyben szedegettet, vyonnan nyomtatatot, émendáltatot, és sok szép diczirettekkel megöregbitettet*, [Bártfa, Gutgesell, 1593]. – RMNy 713.

¹⁷ *[Ditszeretekel s egyéb istenes énekekkel és hymussokkal tellyes könyv, melyben amaz réghy s igazán ki nyomtatot editio szerint rendel fel vadnak tétetve amaz sok szép diczeretek.]* [Bártfa, Klöss, 1602–1614]. – RMNy 965.

¹⁸ <[1] Keresztyéni énekek ... [2] Halott énekek. Lőcsén, Schultz, cr. 1620.> – RMNy 1228.

¹⁹ Az ajánlás szövegét l. H. HUBERT 2004, i. m. 412.

²⁰ [1] *Keresztyéni énekek, mellyekkel az magyar nemzetben reformáltatot ecclesiákban esztendő által szoktanak élni* – [2] *Ezek mellé adattak szép rendel az Halot enekek is. Mostan ismet egynéhány ny dicseretekkel bővebbitetek, és az kereszténynek épületire tisztábban az előbbinél kibocsátattak*, Lőcsen, Brewer, 1629. – RMNy 1438.

²¹ L. az 1. jegyzetet!

²² L. a 2. jegyzetet!

²³ L. a 16. jegyzetet!

Figyelemre méltó, hogy milyen gyors egymásutánban – szinte évente követte egymást az utolsó három változat. Ezt az énekeskönyvek iránt megnövekedett igény magyarázza.

A fent vázolt képet esetleg módosíthatja a korábban említett, Harsányi István által ismertetett sárospataki énekeskönyv töredék előkerülése.

Ezen evangélikus énekeskönyv 1629. évi lőcsei kiadású forrását és ötödik és hatodik kiadásait²⁴ Mihálykó János eperjesi lelképásztor imádságoskönyvével²⁵ együtt hozták forgalomba. Azt azonban további adatok hiányában nem lehet eldönteni, hogy a most előkerült töredéket is hasonlóképpen imakönyvvel együtt terjesztették volna, és hogy melyikkel.

A nyomtatvány helye a régi magyarországi nyomtatványok bibliográfiai rendszerében tehát az 1639-ben megjelent bártfai nyomtatványok között van. Részletes tartalmi leírása az RMNy gyakorlata szerint a következő:

S 1759 A

[[1] KERESZTENI isteni dicsiretek, mellyekkel az magyar nemzetben reformáltott ecclesiákban esztendő által szoktanak élni... – [2] Ezek mellé adattattanok szép rendel az HALOT enekék-is. Bártfa cr. 1639 Klósz Jakab jun.].

[?, A⁶-D⁶ E₂] E₃ [E₄] E_{5,6}, F⁶, [G⁶ H_{1,2}] H₃ [H₄] H_{5,6}, I⁶-M⁶ [N⁶ O_{1,2}] O₃ [O₄] O_{5,6}, P⁶ [R_{1,2}] R₃ [R₄] R_{5,6}, S⁶ [T⁶ V_{1,2}] V₃ [V₄] V_{5,6}, X⁶ [Z_{1,2}] Z₃ [Z₄] Z_{5,6}; A⁶ [B⁶ Cc_{1,2}] CC₃ [Cc₄] Cc_{5,6}, Dd⁶ [Ff_{1,2}] Ff₃ [Ff₄] Ff_{5,6}, Gg⁶ [Hh⁶ Ii_{1,2}] Ii₃ [Ii₄] Ii_{5,6}, Kk⁶ [Ll⁶-Mm⁶] Oo⁶ Pp_{1,2} [Pp₃] Pp₄ [Pp_{5,6}] Rr⁶ Ss_{1,2} [Ss₃] Ss₄ [Ss_{5,6}] Tt⁶-Vv⁶ Xx_{1,2}] Xx₃ [Xx₄] Xx_{5,6}, Yy⁶-Zz⁶; Aaa_{1,2} [Aaa₃] Aaa₄ Ccc⁶ Ddd_{1,2} [Ddd₃] Ddd₄ = ? + 596 + ? pag. – 18° – Orn.

Evangélikus szerkesztésű protestáns egyházi és temetési énekeskönyv. – E bibliográfiákban eddig le nem írt kiadvány egyetlen, elején és végén csonka példányban maradt fenn. Címleírása a hozzá legközelebb álló énekeskönyveknek, a Bártfán 1640-ben megjelentetett (1816) és a Lőcsén 1642-ben (1940) kiadott énekeskönyvek címe alapján készült. Valószínűsíthető, hogy e kiadásban is a címlap hátán zsoltaridézetek álltak a 147. és a 149. zsoltarokból. Azt azonban nem lehet tudni, hogy ebben is benne volt-e Gönczi György debreceni református lelképásztor *Praefatioja a keresztyén olvasónak*, amelyet az említett bártfai kiadás (1816) közreadott, de a lőcsei változat már nem (1940).

A gyűjtemény eredetileg két nagy egységből állt: gyülekezeti énekeskönyvből és halotti énekekből. Mára azonban az utóbbi, 27 énekből álló rész teljes egészében hiányzik. A gyülekezeti énekeskönyv az „E” füzet harmadik levelével kezdődik az 53. lapon a *Krisztus Urunknak megtestesüléséről való szép dicséret*ek részen belül, *Christus Vrunknak születéséről* élőfejjel. Ez azt jelenti, hogy ennek az alfejezetnek az első fele 14 ének szövegével hiányzik. A fennmaradt énekek az incipitmutatóra utaló kezdőszavak szerint a következők: 53. lap: [Szegedi Gergely: Szent Ézsaiás így]²⁶ – 57: *Krisztus Jézus születék* – 59: *E nap nekünk dicséretes* – 62: Batizi András: *Jer, dicsérjük e* – 66: *Cantio pulchra. In Natali Domini* – 67: Melius Juhász Péter: *Mindnyájan örülünk* – 71–72: N. K. T.: *Teljes szívvel örvendünk ...* – 89: [Sztárai Mihály: Semmiből] – 90: *Canticum [p]ueril[e]. Natus est*

²⁴ Lőcse, 1629, RMNy 1438; Bártfa, 1640, RMNy 1816 és Lőcse, 1642, RMNy 1940.

²⁵ MIHÁLYKÓ János, *Keresztyeni istenes és aijtatós imadsagok ez mostani nyomorult és veszedelmes üdőkben minden keresztyén és istenfélő embereknek felötte igen szükségesek és hasznosok. Mostan vijjonnan, manuale helyet tisztábban ki bocsáttattak*, Lőcsén, 1629. – RMNy 1442; Bártfa, 1640 – RMNy 1818; Lőcse, 1642 – RMNy 1942.

²⁶ Szögletes zárójelbe kerültek azok a fejezetcímek és kezdőszavak, amelyek kezdete nem maradt fenn.

nobis Rex gloriae – 90: *Nékünk születék mennyei király, kit ... ?*–93: [Tuba Mihály: *Megteljesíté*] – 94: *Vizkeresztre va[lo] dicséretetek. Hymnus. Hostis Herodes impie* – 95: *Heródes* – 96: *Nagy hálát* – 98: *Virágvasárnapra elegia. Theodulphi episcopi Aureliensis: Gloria, laus et honor* – 99: *Dicsőség és.*

A Krisztusnak kénszenvedéséről való szép dicséretetek. 101: *De passione Christi. Patris sapientia* – 103: *Atyának bölcsessége, bizony istensége, Krisztus – Cantio pulchra. Laus tibi, Christe* – 105: *Dicséretet mondjunk Atya* – 107–110: *A mi Urunk ...* – [112: *Melius Juhász Péter: Csodálatos nagy*] – 117: *Emlékezzünk mi hívek* – 121: *Canticum de passione Christi. Kyrie eleison* – 122: *Hymnus de passione Christi Verantii Fortunati. Vexilla.*

Az Úr Krisztu[s] dicsőséges feltámadásáról való szép isteni dicséretetek és hál[aadások]. 124: *Elegia. [Salve] festa dies* – 125: *Batizi András: Örülj, és* – 116 [recte 126]: *Batizi András: Krisztus feltámad, ki értünk meghalt vala, mi* – 132: *Batizi András: Krisztus feltámad, nekünk* – 132: *Krisztus feltámad, mi bűnünket elmosá, ő* – 134: *Krisztus feltámad, igazságunkra* – 136: *Krisztus feltámad, ki értünk meghalt vala, mindennek* – 140: *Krisztust* – 143–144: *Krisztus feltámad, mi bűnünket elmosá, szent ...* – 161–162: [Krisztus mennyben felmene, nekünk helyet szerezni, ül] – ?–165: [A Krisztus mennyben felmene, nekünk helyet szereznie, Atyjával] – 165: *Cantio pulchra die Ascensionis Christi. Ascendit Christis hodie* – 166: *Krisztus mennybe ma felmene* – 167: *Minden népek* – 169: *A Krisztus mennybe felmene, minden* – 170: *Hymnus die Ascensionis Domini. Festum nunc celebre.*

Pünkösdre való szép isteni dicséretetek. 172: *A Pünkösd ünnepnapján* – 176: *Pünkösd napja* – 178: *Az Pünkösd jeles napján Szentlélek* – 179: *Régi Pünkösd idején* – 180: *Pünkösd nap...*

[A Szentlélekről való szép isteni dicséretetek.] ?–197: [Batizi András: *Jer, mi kérjünk Szentleket... 2. vsz. Te igaz világosság*] – 197–198: *Batizi András: Jer, mi kérjünk Szentleket... 2. vsz. Ó igaz világosság...* – 201: *Hymnus D. Ambrosii. Veni creator Spiritus.*

A Sz. Háromságról. 203: *Szentháromság* – 204: *Imádunk mi* – 206: *Jer, dicsérjük mindnyájan* – 207: *Üdvöz légy, örök Úristen* –209: *Hymnus. O lux beata Trinitas* – 210: *Alius. O lux beata Trinitas. Et* – 211: *Ó, mi szent Atyánk, kegyes és.*

Következnek a catechesisből való szép isteni dicséretetek. 212: *Prima tabula.* – 216: *Szükség megtudnunk ...* – ?–233: [Symbolum Nicenum magyar fordítása *Hiszek egy Istenben*] – 233: [Symbolum Athanasii ... *Quicumque vult salvus esse* – 238: *Aki akar üdvözülni, mindeneknek* – 242: *Aki akar üdvözülni, életét* – 244: *Mi Atyánk, ki vagy mennyekben, te* – 247: *Mi Atyánk, ki vagy mennyekben, kik* – 249: *Mi kegyes Atyánk, kit* – 251: *Oratio dominica... Ioannis Sauromani* – 225 [recte 252]: *Eadem oratio Joannis Stigelii ... Author o nostrae Deus almae vitae...* – ?–269–270: [Valaki Krisztusnak] – 270: *Emlékezzél Úristen* – ?–273: [Sacrae Coenae institutio. Nocte Sacramentum Dominus.. *Joannis Sauromani*] – 273: *Mindenható Úristen, mi* – 276: *Boldog az olyan ember az* – 278: *El-bemegyünk* – 280: *Szegedi Gergely (?)*: *Örül mi* – 281: *Szegedi Kis István: Ó, mindenható* – 282: *Mondjátok.*

Poenitentiáról való szép isteni dicséretetek. 284: *Szegedi Gergely: Szent Dávid király bűnei* – 287–288: *Szent Dávid király háborúságában imádkozik...* – 305–306: [Felséges Isten, hozzád] – 306–306: *Bűnösök...* – ?–309–310: [Radán Balázs: *Buzgó*] – 310: *Cantio. Pro migratione irae Dei. Aufer* – 311: *Vedd el* – 313: *Kegyelmezz meg nekünk* – 316: *Fohászodom* – 318: *Hajtsd meg, Úristen* – 320: *Sztárai Mihály: Meghallgassad* – 323–324: *Szegény fejem ...* – ?–342: [Hartyáni Imre: *Háborúsága*] – 342: *Hallgasd meg, Úristen, mi...* – ?–345–346: [Dicsérd az Istent te] – 346: *Mostan, Úristen* – 348: *Balassi Bálint: Bocásd meg.*

A megigazulásról. 351: *Szegedi Gergely: Boldog az olyan ember e* – 353: *Szerémi Illés: Amely embernek* – 355: *Tanulj meg* – 356: *Ó, mennyei nagy* – 359–360: *Szegedi Lajos: Légy irgalmas...*

[I]stene[s h]itbe[li bizodalomról]. 381: *Psalmus [XXXI] Tesini Imre: Tebened bízom, Uram ...* ?–382: [Thordai Benedek: *Benned bízom*] – 382: *Segítségül* – 384: *Szegedi Gergely: Számkive-*

tésre – 388: *Aki veti* – 391: Szegedi Gergely: *Mikoron Dávid Saul* – 395: *Akik bíznak az Istenben* – 396: Palatics György: *Uram, benned...*

[Hála-adó dicséreték.] ... ?–433: [Unszol] – 433: *Dicsérjed, áldjad* – 435: *Minden állat* – 439: *Áldott az* – 440: Sztárai Mihály: *Hálaadásunkban* – 442: Szerémi Illés: *Emlékezzél meg te* – 444: *Atya Úristen* – 446: Zayugróci Névtelen: *Hálát adunk tenéked, örök* – 447: Sztárai Mihály: *Szent Dávid próféta éneklő* – ?–451–452: [Az Úristen nékem].

Külső háborúságban való dicséreték. 452: Szegedi Gergely: *Úristen, légy ...* – ?–469: [Szent Dávid király háborúságában panaszkodik] – 470: *Őrizz meg* – 472: *Láss* – 474: Sztárai Mihály: *Mikor Dávid* – 476: *Tekints reánk immár* – 479: *Keserves* – 482: Sztárai Mihály: *Megnyomorult* – 488: *Emlékezzél, mi történék...*

[Az ördög és bűn háborgatása ellen.] ... ?–521–522: [Jövel, légy] – 522: *Irgalmasságnak ...*

[Az Atyaszentegyházról.] ?–525–526: [Barát István: *Siess nagy*] – 527: *Keresztyéneknek* – 529: *Ó, Úristen, tekints* – 531: *Mennybéli nagy* – 533: *Hallgasd meg mostan mi* – 535: Chasee Miklós: *Mint kívánkozik* – 536: Berekinus: *Jézus Krisztus, mi kegyelmes* – 539: *Erős várunk* – 541: István deák: *Irgalmazz Úristen* – 543: *Hallgasd meg, Jézus* – 546: *Az Izraelnek* – 548: *Emlékezzél meg, memybeli* – 550: *Atya Isten* – 551: *Adj békeességet* – 553: *Nézz* – 554: *Hallgass meg minket, Úristen* – 554: *Hallgasd meg mostan, felséges* – ?–559: [Szkhárosi Horvát András: *Semmit*] – 559–560: *Követi vala népnek...*

[A keresztyéni jámbor életéről.] ?–577–579: [Szegedi Gergely: *Boldog az olyan ember ő*] – 579: *Boldog a férfit* – 581: *Örök Atya Isten, kérlek téged* – 584: *Keresztyének, kik e* – 583 [recte 585]: *Örüljete* – 586: *A mi mesterünk.*

Közönséges szép isteni dicséreték. 588: *Ó, mely igen...* – 591–592: Rimay János: *A jó...* – ?–595–596: Huszár Gál: *Adjunk hálát mindnyájan.* Az ezt követő 12 ének hiányzik, valamint a *Reggeli szép isteni dicséreték* három énekkel, az *Estveli dicséreték* öt énekkel. Minden bizonnyal ezt a kötetet is az énekek *Lajstroma* zárta a két ismert kiadáshoz hasonlóan (1816, 1940).

E kiadvány bizonyos ívei, illetve levelei két példányban maradtak fenn. Ezek fűzetjele a következő. L₃, L₅₋₆, M⁶, O₃, O⁶, P¹, R₃, R₅₋₆, S₁, S₃₋₆.

A töredék a betűtípusok tüzetes vizsgálata alapján a bártfai Klósz-nyomdában készült 1639 körül (Farkas Ágnes szóbeli közlése). Így a Bártfán és Lőcsén megjelent evangélikus énekeskönyvsorozat tagja (vö. H. Hubert Gabriella 193, *Magyar Könyvszemle*, 1912, 324, Harsányi István, *Translatio librorum*, 131–133, Pavercsik Ilona).

Cf. 713, 965, 1228, 1438(1)*, –, 1816, 1940

Budapest Nat cop. ④ ④

Ezúton is köszönjük a Király családnak, hogy becses töredékekről az Országos Széchényi Könyvtár digitális másolatot készíthetett, amely a Régi Nyomtatványok Tárának gyűjteményét gazdagítja (jelzete: RMK I 686b = E 205).

P. VÁSÁRHELYI JUDIT